

СИСТЕМА ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються питання позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів, запропонована модель системи позааудиторної діяльності та її компонентів, було дано визначення позааудиторній роботі, яка є необхідною складовою навчально-виховного процесу, протягом якої студент самостійно займається виконанням навчальних завдань, творчих робіт професійного характеру, а також професійною самоосвітою і самовдосконаленням. Таке розуміння позааудиторної роботи дає можливість використання її для виховання культури міжособистісних відносин студентів. У першу чергу, ми повинні зрозуміти, що позааудиторна діяльність у ВНЗ будується не для студентів, а зі студентами з урахуванням їх інтересів та можливостей.

Вступ. Соціально-економічні перетворення в українському суспільстві потребують особистості, якій притаманні відкритість у відносинах з іншими людьми та громадою, здатність знаходити своє місце у системі громадських відносин, відповідальність, що неможливо без розвитку внутрішнього світу, особистісних якостей та духовності. Ці соціальні перетворення торкнулися всіх сторін суспільного життя і, в першу чергу, освітньої галузі. Реформування освіти, призвело до корегування мети виховання і вимагає змін у змісті та організації системи виховання у вищих навчальних закладах України. Важливою умовою забезпечення ефективності виховного процесу є його цілеспрямованість, в основі якої лежить педагогічне планування. Плановість сприяє тому, що стає можливим передбачати результати не тільки аудиторної, а й позааудиторної діяльності студентів, надає виховній роботі систематичності та послідовності. Проте ефективне планування можливе тільки за наявності у ВНЗ необхідних організаційно-педагогічних умов здійснення виховного процесу.

Питання виховання студентської молоді розглядало багато вчених педагогів, але для нас найбільший інтерес представляють погляди Беха І.Д., Гессена С.І., Глузмана О.В., Гончаренка С.У., Євтуха М.Б., Зязюна І.А., Коротяєва Б.І., Підкасистого І.П., Сухомлинського В.О., Шевченко Г.П., Ярмаченко М.Д.

Особливий інтерес для вивчення системи позааудиторної виховної роботи представляють праці Андрєєвої Г., Винославської О.В., Волкової Н.П., Кондрашової Л.В., Куриленко Т.М., Марисової Л.І., Олексюк О.М., Опалко Н.І., Ржевської А.В. Такі дослідники як Василенко Н., Герасимчук В.І., Джуринський А.Н., Єлманова В.К., Лавриченко Н.М., Ліфєрова А.П., Охріменко І., Софінська Г.В. узагальнювали зарубіжний досвід вищої школи. Розкриттю організаційно-педагогічних умов виховної роботи в навчальних закладах нового типу присвячені роботи Алфімова В.М., Васильєва І.Б., Дзюби В.І., Лисенко Л.В., Мартиненко С.М., Осипової Н.Ф., Петровича В.С., Чижевського Б.Г. Наукові праці Базилевича В.Д., Беха І.Д., Вікторової Л.Г., Гаєвського Б.А., Дзевульської І.В., Дмитренка Г.А., Жарої С.Б., Конаржевського Ю.А., Коновальчука І.І., Кузя В.Г., Мартинюка І.В., Маслової В.І., Палехи Ю.І., Пікельної В.С., Поночовного М.І., Соколової І.В., Чижевського Б.Г., Шаргородської С.Б., Шаркунової В.В. та інших присвячені проблемам системного підходу до організації позааудиторного виховного процесу, управління ним; обґрунтування положень теорії та методики моделювання управлінської діяльності.

Проте в суспільстві виникли протиріччя, що потребують розв'язання, для подальшого удосконалення позааудиторної виховної роботи у ВНЗ. Це протиріччя між:

- необхідністю формування у студентів орієнтації на загальнолюдські соціальні цінності та зменшення педагогічної уваги до формування моральних якостей особистості;

- необхідністю посилення уваги до організації позааудиторної виховної роботи зі студентами як невід'ємної ланки навчального процесу і нерозуміння її значення значної частиною професорсько-викладацького складу;

- вимогами до підготовки самостійного, соціально активного і творчого спеціаліста та відсутністю спрямованості у цьому напрямі роботи структур студентського самоврядування;

- формуванням готовності майбутніх спеціалістів до роботи в умовах виробництва та відсутністю системи позааудиторної виховної роботи, зміст і організація якої сприяла б успішній адаптації молодих фахівців до професійної діяльності [2].

Ці протиріччя здебільшого вказують на необхідність перебудови системи міжособистісних відносин студента з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу університету. І на перший план виходить проблема формування культури міжособистісних відносин студента – майбутнього спеціаліста. Вирішення цих завдань неможливо без зміни системи позааудиторної діяльності студентів у відповідності до реалій сьогодення.

Об'єктом дослідження є - позааудиторна діяльність студентів, а її **предметом** – характеристика складових системи позааудиторної діяльності.

Метою дослідження є запропонувати і охарактеризувати складові системи позааудиторної діяльності студентів вищих начальних закладів.

Результати досліджень. Одним з провідних завдань педагогічного процесу вищого навчального закладу є формування культури самовизначення студента. Життєве самовизначення більш широке поняття, ніж тільки професійне і навіть громадянське. Воно характеризує людину як суб'єкта власного життя і власного щастя, яка самореалізує свої сили і здібності.

Самовизначення неможливе без наявності базової культури особистості. Базова культура є деякою цілісністю, що містить у собі оптимальну сукупність властивостей, якостей та персоніфікованого досвіду, що дозволяють індивіду розвиватися в гармонії з суспільною культурою. Сьогодні варто акцентувати увагу на формуванні у майбутніх спеціалістів таких якостей, як: професійна гідність, відповідальність, діловитість, уміння вести дискусію [4]. Це може бути досягнуто шляхом:

– виховання майбутніх спеціалістів високоосвіченими людьми, носіями високої загальної світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури;

– створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури, шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної);

– збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, ВНЗ;

– формування Я-концепції професіонала на основі саморуку особистості шляхом самоосвіти та самовиховання [1].

Формування системи позааудиторної роботи студентів не можливе без використання виховного потенціалу навчальних предметів, які формують філософсько-світоглядну позицію, пізнавальну активність і культуру розумової праці. На основі цього піл час позааудиторної діяльності можуть бути сформовані навички самоврядування; соціальні активність та відповідальність; політична культура; патріотизм; правосвідомість; свідоме ставлення до праці; естетична культура і фізичне вдосконалення. Виходячи з цього, система виховної роботи у ВНЗ, на наш погляд, повинна бути спланована та включати в себе наступні системні компоненти:

- виховання в процесі навчання;

- позааудиторну виховну діяльність;

- громадську роботу (превентивне виховання, включаючи підтримку здорового морально-психологічного клімату в колективі, стиль взаємин) [3].

Поєднання всіх названих компонентів у єдину систему вимагає об'єднання вимог до особистості студента з боку педагогічного та студентського колективів, громадських організацій та самовиховання з боку самого студента.

Особистісне та професійне становлення студента практично неможливе без включення його у систему позааудиторної діяльності. Саме в ній відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому так і на професійному рівнях. Специфіка ситуацій позааудиторної діяльності, частково повторює ситуації типові для майбутньої професійної діяльності, що дає можливість навчитися знаходити правильні рішення у міжособистісних відносинах. Виходячи з цього, позааудиторна виховна робота як необхідна складова загального процесу виховання особистості у ВНЗ при узгодженій взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу повинна бути скерована на ефективну організацію самостійної навчальної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних і культурних потреб молоді, всебічний розвиток індивідуальних творчих потенцій студентів і як наслідок переходу до самовиховання [1].

На сьогодні одним із вирішальних аспектів удосконалення організації системи позааудиторного виховання у вищому навчальному закладі є педагогічне планування. Воно дозволяє узгодити мету навчально-виховного процесу з потребами та інтересами самого студента і виходу на заздалегідь прогнозований позитивний результат виховної роботи.

При плануванні та організації виховного процесу важливо пам'ятати про умови його результативності, а саме:

- формування морального обличчя особистості відбувається на основі та в процесі діяльності людини і її спілкування з оточуючими;
- співвіднесення зовнішніх впливів з індивідуальними особливостями особистості;
- вирішальний вплив потреб, мотивів і рушійних сил особистості на її самовизначення [5].

Упровадження сучасних педагогічних технологій планування в практику роботи дає підстави стверджувати, що планування – один із методів виховної роботи, який дозволяє чітко, продумано організувати життєдіяльність колективу як усього закладу, так і окремої групи, включаючи кожного студента. Воно починається із всебічного і глибокого аналізу виховної роботи і визначення актуальних завдань педагогічного вузу на певний період з урахуванням можливостей їх виконання. Якщо правильно підходити до організації планування, то план є не просто формальним документом, а важливою і необхідною передумовою ефективного виховного процесу, що вказує на орієнтири діяльності, на їх зміст і обсяг та допомагає самому педагогу діяти відповідно до задуму; а планувати виховний процес – означає створити для студентської молоді таке сприятливе, комфортне середовище, в якому вони найповніше розкриють свій внутрішній світ та досягнуть успіхів. Планування набуває ознак метода виховання за умов включення кожного студента у процес формування соціально значущих перспектив студентського колективу[2].

Для формування системи позааудиторної роботи необхідно уточнити суть самого терміну «позааудиторна робота». В аудиторії студент займається навчанням, тому навчальну роботу ми можемо назвати аудиторною. Коли студент вийшов за поріг аудиторії, він може займатися чим завгодно: їсти, приймати душ, ходити на дискотеку або побачення, - тобто ця частина його життєдіяльності ні яким чином не пов'язана з навчанням. Звідси виходить, що частина часу, відведена життєдіяльності поза межами аудиторії, повинна називатися позааудиторною роботою. Тому, позааудиторна робота є необхідною складовою навчально-виховного процесу, протягом якої студент самостійно займається виконанням навчальних завдань, творчих робіт професійного характеру, а також професійною самоосвітою та самовдосконаленням.

Таке розуміння позааудиторної роботи дає можливість використання її для виховання культури міжособистісних відносин студентів. У першу чергу, ми повинні зрозуміти, що позааудиторна діяльність у ВНЗ будується не для студентів, а зі студентами з урахуванням їх інтересів та можливостей. Ця робота проводиться у формі різноманітних заходів у групі, на факультеті, у вищому навчальному закладі; стимулює формування особистості майбутнього фахівця.

Висновки.

На наш погляд, система позааудиторної виховної роботи має наступну структуру:

Система позааудиторної роботи у вищому навчальному закладі:			
Самостійна навчальна робота студентів	Діяльність з самоврядування студентського колективу	Культурно-дозвіллева діяльність за інтересами	Підвищення професійної майстерності

Однією з структурних компонентів запропонованої системи є самостійна навчальна робота студентів. На нашу думку, під самостійною роботою розуміємо підготовку до аудиторних занять, виконання самостійної роботи до навчальних дисциплін, написання реферативних повідомлень, курсових, випускних робіт.

Діяльність самоврядування студентського колективу передбачає самостійне вирішення проблем життєдіяльності студентської групи, колективу гуртожитку тощо.

Культурно-дозвіллева діяльність стає структурною частиною системи позааудиторної роботи за умови реалізації культурно-дозвіллевих потреб студентів шляхом залучення їх до відповідної організованої діяльності. А саме участі у об'єднаннях за інтересами, конкурсах, змаганнях тощо.

Нами було проаналізовано підготовку та участь у заходах студентів факультету фізичного виховання та спорту ХДУ, що відбувалися в позааудиторний час, та їх вплив на виховання культури міжособистісних відносин студентів. Зазначимо, що до участі залучалися студенти тільки по бажанню та не обмежувався вік учасників. Студенти мали змогу відвідувати репетиції різних мистецьких напрямків: хореографія, вокал, КВК тощо. Відразу хочемо зазначити, що кількість студентів була різною, але загальна кількість була 150 чоловік. Зі студентами на початку занять – вересень 2008 року, проводилося анкетування для визначення рівня мотивації до занять. Результатами було визначено, що більшість студентів прийшли на заняття, щоб використати свій вільний час, інша частина студентів прийшли, щоб познайомитися з іншими студентами і тільки найменша частина 15% - щоб навчитися грати на сцені, володіти риторичною майстерністю, хореографії, вокалу тощо. Вже під час 2 етапу анкетування учасників колективів, результати змінилися: 20% - студенти, які хотіли продовжувати займатися цим видом діяльності, щоб удосконалювати набуті уміння, 30% - тому що їм подобається бути в цьому колективі, 50% - тому що дізнаються багато нового та спілкуються з різними людьми. З цього ми можемо зробити висновок, що позааудиторна діяльність в нашому випадку – це підготовка та участь у мистецьких заходах; студенти, дійсно, не тільки набувають досвіду організатора, стають частиною колективу, в якому всі члени взаємодіють між собою і об'єднані єдиною метою, але й пізнаючи мистецьку діяльність як складову загальної культури, підвищують рівень культури міжособистісних відносин.

Під підвищенням професійної майстерності як складової системи позааудиторної роботи студентів, ми розуміємо цілеспрямоване удосконалення умінь професійної направленості (спортивні тренування, участь у студентських наукових конференціях, стажуваннях, участь у тренінгах тощо).

Узгодження реалізації завдань навчально-виховного процесу не можливо без безпосереднього педагогічного керівництва, яке відбувається завдяки інституту кураторів-

тьюторів академічних груп. Функціями куратора академічної групи є: аналітична, організаторська, комунікативна та соціальна.

Куратор академічної групи допомагає вихованцю в особистісному розвитку, засвоєнні та прийнятті суспільних норм, цінностей, дотриманні засад духовно повноцінного буття. Він бере на себе місію старшого колеги в оволодінні студентом позитивними соціальними ролями, використовуючи позааудиторну виховну роботу як "ситуації соціального досвіду поведінки"[2]. Куратор на першій стадії формування студентського колективу є генератором ідей для студентів, які в свою чергу реалізують їх в життя.

Отже, запропонована нами модель системи позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів, нашу думку, має право на існування, враховуючи те, що вона будується на основі демократичних відносин між суб'єктами педагогічного процесу, враховує різноманітні напрями позааудиторної діяльності студентів стимулює прояви самостійності і самоорганізації.

Література:

- 1.Абдулов Р. М. Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів недержавної форми власності: дис... канд. пед. наук: 13.00.07/Криворізький держ. Педагогічний ун-т.-Кривий ріг, 2004. – С.5-10.
2. Желябіна Н.К. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи /Методичні рекомендації// ЗДІА., 2007. – 36с.
3. Лізньова Н.Ю. Педагогічне планування як аспект удосконалення організації системи позанавчального виховання у вищому навчальному закладі.
- 4.Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений.-К.: Лыбидь.-1990. -78с.
5. Соловей М.І., Демчик В.С. Виховна робота у вищому навчальному закладі. – К., 2003. – 257 с.

В статье рассматриваются вопросы которые касаются внеаудиторной деятельности студентов высших учебных заведений, предложена модель системы внеучебной деятельности также дано определение внеаудиторной деятельности которая есть составной частью учебно-воспитательного процесса во время которой студент самостоятельно занимается выполнением учебных заданий, творческих работ профессионального характера, а также профессиональным самообразованием и самоусовершенствованием. Такое понимание внеаудиторной деятельности дает возможность использовать ее для воспитания культуры межличностных отношений студентов. Мы также должны понимать, что внеаудиторная деятельность строится не для студентов, а вместе со студентами с учетом их интересов и возможностей.

The questions of the students' extra-curriculum activities in the higher educational establishments, the model of the extra-curriculum activities' system and its components are considered in the article. It's also focuses on the definition of the term "extra-curriculum activity" which is the necessary component of the educational and up-bringing process. During such activity students usually do their home tasks, creativity works of the special purpose character and work at their self-education and self-perfection. Such understanding of extra-curriculum activities gives an opportunity to use it for cultural up-bringing of individual relationships between students. Firstly, we have to understand, that the extra-curriculum activity in the higher educational establishments creates not for students, but with them, with the account of their interests and skills. This work keeps in the form of different arrangements in groups, departments, higher educational establishments. It stimulates the forming of the future specialist's individuality.